

COG344 COĞRAFYA TARİHİ VE FELSEFESİ

DOÇ. DR. NURİ YAVAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ, DTCF, COĞRAFYA BÖLÜMÜ

İçerik: HÜmanist Coğrafya

- ▶ **Livingstone: İstatistikler Kanamaz!** : *Pozitivizm Dışarı! Hoşgeldin Marksist ve HÜmanist Coğrafya*
- ▶ 1970'ler: Çok paradigmatlı ve post-pozitivist çağdaş coğrafya yaklaşımlarının doğusu
- ▶ Pozitivist beşeri coğrafyanın yaklaşımının kritik edilmesi: HÜmanist eleştiriler
- ▶ HÜmanistik coğrafyanın amacı, kökeni ve doğuşu
- ▶ HÜmanist coğrafyanın 3 temel özelliği
- ▶ Felsefi dayanak: Fenomenoloji ve Varoluşçuluk
- ▶ Yer Kavramı
- ▶ HÜmanist coğrafya alanında çalışma konuları/temaları
- ▶ HÜmanistik coğrafyaya yönelik eleştiriler

1970'ler: Çok paradigmatlı ve post-pozitivist yaklaşımların doğusu

- ▶ II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan kantitatif devrimle kabuk değiştirmeye başlayan ve çağdaş döneme giren coğrafya, 1970'li yıllarda küresel ölçekte yaşanan toplumsal değişim (yoksulluk, insan hakları, çevresel problemler, cinsiyet ve ırklar arası eşitlik arayışı, savaş vb.) nedeniyle sosyo-mekansal süreçleri açıklama bakımından itiraz ve eleştirilere uğramıştır.
- ▶ Pozitivist kantitatif coğrafya anlayışına karşı yapılan bu eleştiriler sonrası coğrafya, 1970'lerden itibaren ise *post-pozitivist* yaklaşımların (Hümanist, Marksist, Feminist, Postmodernist, Postyapısalcı) etkisi altında kalmıştır.
- ▶ Modern dönemdeki tersine, çoğunlukla Anglo-Amerikan okullarından doğan bu yaklaşımlar disiplinin beşeri coğrafya özelinde çok paradigmatlı bir sosyal bilim kimliği, fiziki coğrafya özelinde ise analitik bir doğa bilimi kimliği kazanmasına neden olmuştur.
- ▶ Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, bu eleştiriler coğrafya disiplinin çok-yaklaşımlı (ya da "paradigmatlı") bir tabiata sahip olmasının miladını oluşturmaktadır.
- ▶ Nitekim 1970'ler itibariyle coğrafyaya insan-merkezli (sosyal-psikoloji kökenli davranışsal coğrafya ve varoluşçuluk-fenomenoloji kaynaklı hümanist coğrafya) ve yapısalcı (Marksist ve feminist) yaklaşımlar nüfuz etmeye başlamıştır.

Çağdaş coğrafyayı karakterize eden özellikler

- ▶ Bu nedenle, pozitivist coğrafyayı sonralayan çağdaş coğrafya pratikleri post-pozitivist coğrafya yaklaşımları olarak ele alınmaktadır.
- ▶ Çağdaş coğrafyayı karakterize eden coğrafya pratikleri temel olarak Anglo-Amerikan coğrafya okullarından doğmuş ve gelişmiştir.
- ▶ Bu bakımdan, modern coğrafyayı domine eden Kıta Avrupası hakimiyeti, çağdaş dönemde yerini Anglo-Amerikan coğrafyasına bırakmıştır.
- ▶ Bu, çağdaş coğrafyanın en öne çıkan özelliklerinden biridir.
- ▶ Dönemin öne çıkan ikinci önemli özelliği, çağdaş coğrafyanın çok-yaklaşımlı bir pratik haline gelmesidir. Yani, disiplinin sosyo-mekansal süreçlere yönelimi birbirinden oldukça farklı teorik çerçevelere ve bunlara ilişkin metodolojik uzantılara sahiptir.
- ▶ Üçüncü önemli özellik ise, çağdaş coğrafya döneminde, tarihsel olarak ikili (dual) bir yapıda olan coğrafyanın fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya ayaklarının birbiriyle neredeyse temasını kesmesi; fiziki coğrafyanın disiplinde yaşanan nicel devrimle birlikte doğa bilimlerine yaklaşması, beşeri coğrafyanın ise sosyal bilimlere entegre olmasıdır.

Katkı yapan öncüler

- ▶ Çağdaş dönemde coğrafya bilimine gelişimine en büyük katkı, hiç kuşkusuz Amerikanlı ve İngiliz coğrafyacılarından (Hagerstrand, Christaller, Bunge, Haggett, Harvey, Cox, Relph, Tuan, Massey, Cosgrove, Dicken, Soja, Scott, Storper, Gregory, Barnes, Taylor ve Thrift) gelmiştir.
- ▶ Bu bakımdan, modern coğrafyayı domine eden Alman ve Fransız kaynaklık Kıta Avrupası hakimiyeti, çağdaş dönemde yerini Anglo-Amerikan coğrafyasına bırakmıştır.

Pozitivist yaklaşıma Hümanist eleştiriler

- ▶ 1970'lerde, pozitivist mekânsal bilimin varsayımlarına (örneğin **insan davranışlarını her koşulda rasyonel kabul etmesine**) ve diğer aşırılıklarına verilen çeşitli tepkilerin bir sonucu olarak “hümanist coğrafya” ortaya çıktı.
- ▶ Mekânsal bilim pozitivist bir dünya görüşü nedeniyle eleştirilmiştir.
- ▶ Pozitivist mekansal bilime **temel itirazlar**;
  - Mekansal yaklaşımın **yaratıcı insanlara uygulandığında yetersiz** kaldığı,
  - Fiziksel dünyaya uygulandığında işleyebileceği fakat **insanların iç dünyasını göz ardı** ettiği,
  - Mekansal bilimin **pozitivist dünya görüşü ile gelen ön kabullerden şikayetçi** olduğu,
  - Mekansal bilimin karmaşıklığında temel **insan figürünün ve anlamının eksik olduğu** şeklinde öne çıkmaktadır.

- ▶ Beşeri coğrafyaya ilişkin **diğer eleştiriler** ise;
- ▶ Bilim maskesinin **insan eylemlerinin gizemli dünyasını değersizleştirdiği**,
- ▶ İnsan hayallerinin, inançlarının ve bilincinin bulunmasının **bilimin katı prosedürlerine müdahale** olarak görüldüğü,
- ▶ Öngörücü bilimin bilimsel prosedürünün “ bu bilgi biçiminin etik olarak sorgulanabilir olduğunu ve **toplumsal dünyayı zenginleştirmekten uzaklaşan uygulamaların** ortaya çıkmasına yol açtığını”
- ▶ Bilimsel yöntemlerin **planlama sürecindeki yerlerin üretimine doğrudan katkıda bulunduğunu**, bununla birlikte **verimlilik, rasyonellik ve kar gibi kavramların insanlığı ihmal etmek için bir araya geldiği** şeklinde ortaya konulmaktadır.

Mevcut beşeri coğrafyanın kritik edilmesi

- ▶ **Hümanistik coğrafyanın ortaya çıkmasının en önemli nedenini, hem** Pozitivist mekansal bilimin hem de Marksist yapısalcılığın kasıtlı olarak **insanı beşeri dünyadan silmesi/soyutlamasıdır.**
- ▶ David Ley'in "Öznesiz Coğrafya" makalesinde Mekansal bilimin ve **Strauss'un yapısalcı antropolojisinin insanı pasifize etmeye çalıştığına** dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda Ley, insan dünyasından bizzat insanın kendisinin silinmesi argümanı ileri sürerek ölçülebilir, gözlemlenebilir ve nicel gerçeklerin soyut ve yorumlanan duygu ve his dünyasını ele geçirdiğini, coğrafyanın da buna mahkum edildiğini söylüyordu.
- ▶ İkinci temel eleştiri "deneyimlere" ilişkin farkındalığın artması gerektiği üzerine olandır. Bu bağlamda Tuan'ın Mekan ve Yer eserinde vurguladığı «deneyim perspektifiyle» insanlar ve dünya arasındaki ilişkinin göz önüne alınması ve bedenlerimiz, duygularımız ve algılarımız ile dünyaya dokunmamız gerektiği argümanı

Ley: İnsansız coğrafyanın 4 temel kusuru

- ▶ Subjektifliğin inkarı ya da bastırılması **epistemolojik hatadır**; çünkü teori, teorisyenin subjektifliğinden bağımsız değildir.
- ▶ İnsan bilinci ve aksiyon gücünün olaylara yön vermedeki önemi düştüğü için, insan faktörünün indirgenmesi **teorik bir hatadır**.
- ▶ İnsan faktörünün indirgenmesi **varoluşsal bir hatadır**. Planlamada fiziksel yaklaşımların sosyal yaklaşımlardan daha önce gelmesi, dizaynın öznelere için mi yoksa nesnelere için mi sorusunu ortaya çıkarmaktadır. İnsanlarca yaşanan tecrübe, insan faktörü olmadan sonradan yapılan planlamaların uygulamada sıkıntı verdiği ve maliyeti artırdığı görülmüştür.
- ▶ İnsan faktörünün indirgenmesi **ahlaki bir hatadır**. Teorisyenlerin ve sosyal mühendislerin planları içerisinde insanın kukla rolünde pasifleştirilmesi görülebilir.

Hümanistik coğrafyanın amacı

- ▶ Buna göre **Hümanistik coğrafyanın amacının**;
  - Farkındalığa hiçbir önem vermeyen düşünce biçimleri karşısında “**farkındalık yükünün**” artırılması,
  - Deneyim perspektifiyle **insanlar ve dünya arasındaki ilişkinin göz önüne** alınması,
  - Bedenlerimizle, duyularımızla ve duygularımızla dünyayla temas halinde olunmasını sağlamak olduğu belirtilmektedir.
- ▶ **Hümanistik coğrafya**, insanın doğayla ilişkilerini, mekân ve yerle ilgili duygularını ve fikirlerini inceleyerek insanın dünyasını anlamaya çalışmaktadır.
- ▶ İnsanın ve koşulların daha iyi anlaşılmasını başarma hümanistik coğrafyanın amacını oluşturmaktadır.
- ▶ Hümanist coğrafya, ‘dünyadaki insanların çalışılması’dır.
- ▶ Tuan (1991), coğrafyayı «*yeryüzünün insanın evi olarak incelenmesi*» olarak tanımlar.

Hümanist coğrafyanın kökeni

- ▶ Coğrafya içinde hümanist yaklaşıma dair bazı öncül girişimler yapılmıştır.
- ▶ Vidal'in ve Sauer ilksel denemelerini bir tarafa bırakırsak, Wright'ın 1946'da ortaya koyduğu insanların dünyayı nasıl bildiklerinin anlaşılması gerektiği yönündeki "geosophy"si yani coğrafi bilginin incelenmesi çağrısı ve Lowenthal'ın 1961'de "kişisel coğrafyalar" ile hisler, anlamlar, öznellikler ve hatta hayal gücü gibi «dünya görüşü»ne dair kavramların ilişkisini kuran yaklaşımı disiplinindeki esas önemli hümanistik ayak seslerini oluşturmuştur.
- ▶ Hümanist coğrafyanın 1970'lerdeki en önemli temsilcisi olan **Wright** 1946'da Amerikan Coğrafyacılar Birliği'nin başkanlık konuşmasında bir bilgi coğrafyası "geosophy" önerdi. Buna göre;
  - Neredeyse her şeyin keşfedildiği ve haritalandırıldığı bir dünyada **iç dünyaya ait coğrafyaların henüz keşfedilmediğine** ve
  - Coğrafyacıların **insanların dünyayı nasıl algıladıklarını/tanıdıklarını bilmelerinin gerekli olduğuna** dikkat çekilmektedir.
  - **Wright**, coğrafi hayal güçlerinin araştırılmasını, özneliliğin, coğrafi soruşturmanın önemli bir alanı olduğu konusunda ısrar etmişti.

Hümanist coğrafyanın doğuşu

- **Lowenthal** ise dünyanın **her insan için kültürel ve kişisel bakış açıları ve algıları doğrultusunda özel olarak şekillendiğini** iddia etmektedir. Bu doğrultuda;
- Dünyaya dair ortak görüşümüzün en temel özelliğinin **aklı başında ve duygu sahibi yetişkinlerle sınırlı** olduğu,
- Beşeri coğrafyanın halen **“gerçek” dünya unsurlarını ayrıntılı şekilde tanımlayan büyük ölçüde sadık bir bölge modelini** takip ettiği vurgulanmaktadır.
- **Yi-Fu Tuan, David Ley, Edward Relph, Anne Buttimer ve David Seamon** arasında yaklaşım ve bakış açısı bakımından farklılık olmasına rağmen **hepsinin insanları ve insan bilincini, hislerini, düşüncelerini ve duygularını coğrafi düşüncenin merkezine koyma isteğini** paylaşmıştır ve böylece 1970’lerde sözkonusu isimlerin önderlik ettiği bir hümanist coğrafyayı doğmuştur.
- Hepsi, insanların gizemli güçlerin kuklaları değil, kendi öznellikleri ile kasıtlı varlıklar olmaları konusunda ısrar etmiştir.
- Hepsi hümanist coğrafyanın “dünyadaki insanların” çalışması olduğunu ve hümanist coğrafyanın, insanlar ve içinde yaşadıkları dünya arasındaki bağlantının analizini kapsadığını belirtmişlerdir.

Hümanist coğrafyanın 3 temel özelliği

- ▶ Hümanist coğrafyayı tanımlayan vurgulardan birincisi, **insana yönelimdir**.
  - ▶ Pico della Mirandola'nın *Oration on the Dignity of Man* (1486)'sinde insanın kendisi ve eylemlerinden sorumlu olduğu şeklindeki iddiası, hümanist coğrafyanın da merkezinde yer almış; insan, bir fail olup, bir hayal gücü ve bilince sahip bir varlık olarak görülmüş ve insanların kendi öznellikleri ile maksatlı varlıklar oldukları vurgulanmıştır. Aynı zamanda beşeri coğrafyanın da, insanların çalışılması olduğunu söylemişlerdir.
- ▶ İkinci tanımlayıcı vurgu, “**ev**”dir.
  - ▶ Coğrafyayı yeryüzünün insanın evi olarak çalışması şeklinde tanımlayan Tuan, insanların dünyayı bir eve nasıl dönüştürdüklerini anlaşılmasını gerektiğine inanmıştır. Ona göre “konut” fiziksel bir yapıyı, “ev” ise bir konuta yüklenen aitlik ve bağlılığı ifade etmekteydi. Ev, duygusal ve estetik bir yapıydı.
- ▶ Üçüncü tanımlayıcı vurgu, **metodolojiye yöneliktir** ve hümanistler nitel araştırma yöntemlerinden faydalanmışlardır.
  - ▶ Nitel araştırmanın deneyim ve yorumlamayı anlamayı mümkün kılması hümanist coğrafyacılardan görüşme, sözlü tarih, katılımcı yöntem gibi teknikleri kullanmasını ve aynı zamanda resimler, romanlar, şiirler ve filmler üzerine odaklanmasını sağlamıştır.

Felsefi dayanak: Fenomenoloji ve Varoluşçuluk

- ▶ Beşeri coğrafyanın temel ilham kaynaklarından olan **fenomenoloji ve varoluşçuluk** felsefelerinin disiplinin son felsefelerinden biri olduğu belirtilmektedir.
- ▶ Bu iki felsefe **temelde yaşamın temellendirilmesini** içeren geniş bir felsefeyi savunmakta ve **hayat nasıl anlamlı hale gelir ?** Sorusunun cevabını aramaktaydı.
- ▶ Bu soruya verilen cevabın ise **“yaşamın amaçlı ve kasıtlı insan etkinlikleri”** ile anlamlı hale getirilebileceğidir.
- ▶ Hümanist coğrafyanın başlıca ilhamları fenomenolojiden ve varoluşçuluk felsefelerinden gelmiştir. Albert Camus, Jean Paul Sartre, Martin Heidegger, Frederick Nietzsche, Maurice Merleau-Ponty ve Franz Kafka yaşamın anlamı temel sorusunu içeren geniş bir felsefeyi savunuyordu.
- ▶ Jean Paul **Sartre varlığın özden önce geldiğini** belirtmektedir. İnsanların kendi anlamlarını oluşturduğu ve bunun **insanların kendi kaderlerini üretebilme kabiliyeti ile ilgili olduğu** kabul edilmektedir.
- ▶ Varoluşçuluğun beşeri coğrafyacılara şekillendiren geniş bir felsefesi olmasına rağmen 1970'lerin sonlarında ve **1980'lerin başlarında hümanist coğrafyacılara çalışmalarının merkezinde “fenomenoloji”nin** olduğu belirtilmektedir.

Yer Kavramı

- ▶ Hümanist coğrafyanın teorik gelişiminde en önemli kavram, “**yer**” olmuştur. “Yer” kavramı, hümanist coğrafyanın en kalıcı mirası olarak çok önemlidir.
- ▶ Mekânsal bilimde lokasyon anlamında ele alınan yer, hümanist coğrafya ile birlikte yüklenen hisle beraber anlamlı bir lokasyona dönüşmüştür.
- ▶ Herhangi bir X yeri koordinatları ile bir lokasyona sahipken, aynı zamanda farklı kişilerce eğlence yerleri, tarihi, kökleri gibi anlamlar ile de bir yer hissini de barındırır.
- ▶ «**Yer duygusu**», hem bireysel hem ortak olarak, bir yer ile ilişkili anlamları ifade eder. “Öyleyse, yerler, belirli bir mekan parçasını işgal eden ve bunlara eklenmiş anlamlar kümelerine sahip olan maddi şeylerin takımyıldızlarıdır.”
- ▶ Yer, aynı zamanda, beşeri coğrafyanın tamamen insan odaklı inşa edilmesinde de kullanılmıştır.

Yer Kavramı

- ▶ Hümanist coğrafyacılar, coğrafyacıların fiziksel bir dünya ile olan etkileşimlerine insani bir dizi duygu ve inanç getirme yollarının daha farkında olmaları gerektiğini savunmuşlar ve bu farkındalığın merkezine de yer kavramını yerleştirmişlerdir.
- ▶ Dünyadaki şeylere (yerler) atıfta bulunmanın yanı sıra, yer dünyayla ilişki kurmanın bir yolunu açıklar. Burada anahtar kavram, “deneyim” fikridir.
- ▶ Hümanist coğrafyacılar, deneyim perspektifi yoluyla insanlar ve dünya arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. Bu nedenle, yere odaklanmak, insanlar olarak bizlerin dünyada nasıl **varolduğumuzu** (“being-in-the-world”) - çevremizle nasıl ilişki kurduğumuzu ve onu nasıl yere dönüştürdüğümüzü gösteriyor.
- ▶ Yere ilişkin bu kavramsallaştırmada Tuan'ın katkıları temeldir.
- ▶ Ayrıca, Relph, Buttimer ve Seamon'ın yer kavramına dair «yersizlik», «yaşam dünyası», «yer balaesi» gibi çok önemli katkıları da olmuştur.

Hümanist coğrafya alanında çalışma konuları/temaları

- ▶ Tipik hümanist coğrafya çalışmalarında, özellikle üç başlık/konu-tema öne çıkmaktadır.
- ▶ *Birincisi*, **edebiyatın özellikle romanların kullanılmasıdır.**
- ▶ Hümanist coğrafyacılar, roman gibi kurgusal metinlerde insanlar ve dünya arasındaki bağlantıların ortaya konulabileceğini düşünmüşlerdir. Onlar romanları, yere dair hislerin görülebildiği coğrafi bir yazım model olarak kullanmışlardır.
- ▶ Coğrafyacıların yaratıcı yazına dahil olmak ve yaratıcı sanatlarla - özellikle resim - bağlantı kurma konusunda daha istekli oldukları belirtilmekte olup, bölgesel coğrafyacıların geçmişte zaman zaman romanı bölgelerin saygınlığını sağlamak ya da ciddi tasvirler için renkli bir araç olarak gördükleri vurgulanmaktadır.
- ▶ Buna karşılık hümanist coğrafyacıların insanlar ve insanlar arası bağlantıların ortaya çıkarılması için yaratıcı yazınla ciddi ve kalıcı bir ilişki kurmayı savundukları belirtilmektedir.
- ▶ Douglas Pockock “edebiyatı” “mantıksal pozitivizm” ve “nicel devrim”e karşı mücadelenin bir parçası olarak görerek roman ve edebiyatın hümanist coğrafya için önemine işaret etmiştir.

- ▶ **İkincisi hareketliliği (mobility) anlamlandırmaya yönelik yapılan girişimlerdir.**
- ▶ Fenomenolojiyi insanların bedensel hareketlerle dünyalarını nasıl yaşadıklarına uygulayan Seamon, bir alışkanlık haline gelen posta kutusuna yürümek, eve gitmek, evden garaja gitmek, çekmecedeki makaslara ulaşmak gibi hareketlerin arka planındaki “öz”e odaklanmış ve insanların alışkanlık halini alan hareketler yoluyla dünyayı nasıl yaşadığını anlamaya çalışmıştır. Bu amaçla da bilince yönelmiştir. Ona göre alışkanlık halini alan bu hareketler, nispeten kalıcı bir yer hissi üretir. Bu yer hissi, biliş ve anlam dünyası yerine, hareketlerin tekrarlanması yani pratik ile üretilmiştir.
- ▶ Seamon'un fenomenoloji anlayışını “doğrudan insanların bedensel hareketleriyle dünyalarını nasıl yaşadıklarına dair pratik düşüncelere” uygulayarak “bedenin mekanlar arası yer değişikliğini” tanımladığı belirtilmekte olup hareketin temel deneysel karakterinin keşfedildiği ve bu doğrultuda; insanların hareket yoluyla dünyayı nasıl yaşadığı sorusunun cevabının insanların günlük hareketlerinin bir çoğunun “alışkanlık” olduğu belirtilmektedir.

- ▶ Üçüncüsü ise **yaşlıların yaşam dünyalarını anlamaya** yönelik yapılan çalışmaları kapsar.
- ▶ Graham Rowles üç yıllık bir süre boyunca yaşları 68 ila 83 arasında değişen beş erkek ve kadınla zaman geçirmiş ve konuşmalar, notlar, fotoğraflar ile anlamaya yönelik veri toplamıştır. Yaşadıkları yerin yaşamları üzerine etkisini araştırmış ve onların duyguları ile yaşadıkları yerin kimliğinin yaşam dünyalarının oluşumunda önemli rolü olduğunu ortaya çıkarmıştır.
- ▶ Rowles'un çalışmalarında hümanist bir yaklaşım kullanan sosyal coğrafyacılardan olduğu ve yaşlı insanların coğrafi deneyimlerini araştırdığı belirtilmekte olup beşeri coğrafyanın dünyasal ve ezoterik – derin bilgilerin ve sırların sınırlı dar bir çerçeveye aktarılması - görüldüğünü ileri sürdüğü vurgulanmaktadır.

Özet: Yaklaşımına ilişkin bazı özellikler

- ▶ Nitel yöntem kullanılır
- ▶ Görüşme, sözlü tarih, katılımlı gözlem
- ▶ Dünyaya bakış açısı sezgisel ve deneyimseldir
- ▶ Nomotetik değil, idiyografiktir
- ▶ Pozitivist bilime göre daha genel ve evrenseldir
- ▶ Yaşam hümanistler için temel çalışma alanıdır
- ▶ Nosyonu: 'being-in-the-World'
- ▶ Bir diğer nosyonu «yen» kavramıdır
- ▶ Yer=duygu ve anlam yüklü mekandır. Tecrübe, deneyim ile yer hümanist yaklaşımın kalbi haline gelir.
- ▶ Pocock 'Hümanist coğrafyacılara gerçeğin ötesinde bir kurgu inşa eden özel insanlardır'
- ▶ Son 30 yılda kültürel coğrafyanın yeniden canlandırılması katkı sağlamıştır

Hümanistik coğrafyaya yönelik eleştiriler

- ▶ Hümanistik coğrafya ortaya çıkmasından hemen sonra eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin;
  - Pozitivist coğrafyacılar göre hümanizm subjektif – bireyin düşünce ve duygularına dayalı – olması nedeniyle test edilemezdi.
  - Aşırı soyut ve ezoterikti.
  - İktidarın baskılama, sömürü ve tahakküm kurmak üzere oluşturduğu sistematik ve yapısal düzenlemelere yeterince dikkat etmemiştir.
- ▶ Bununla birlikte tüm bu eleştirilere rağmen;
  - Hümanist coğrafyanın son 30 yılda beşeri coğrafyada derin etkisinin olduğu,
  - Hümanizmin 1980'lerin sonlarında kültürel coğrafyanın yeniden canlanmasında kilit bir etkiye sahip olduğu,
  - Bilginin insan bilincinde yer almasının merkezinde hümanist ısrarın bulunduğu,
  - Bunun da beşeri coğrafyada araştırma yapmanın temelini oluşturan bir dizi kalitatif yöntemin - katılımcı gözlem, metinsel ve görsel analiz vd. - kabul edilmesinde önemli olduğu vurgulanmaktadır.